

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 32 Volume: 7 Issue: 32

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YUNAN'IN ÇAĞDAŞI UYGARLIKLARDA TOPLUMSAL GELİŞMELER, SİYASAL VE DİNSEL DÜŞÜNÜŞ

SOCIAL DEVELOPMENT, POLITICAL AND RELIGIOUS THOUGHT IN THE CONTEMPORARY CIVILIZATION OF ANCIENT GREEK

Hüseyin SEVİNÇ*

Öz

Antik çağ medeniyetlerine ilişkin çalışmalar genel olarak Yunan medeniyeti üzerine yoğunlaşmışlardır. Yunan medeniyeti ile aynı çağa paralel olarak varlığını devam ettiren İran, İbrani, Çin ve Hindistan medeniyetleri akademik açıdan her yönüyle incelenmesi gereken konuların başında gelmektedir. Bu çalışmada İran, İbrani, Hint ve Çin medeniyetleri; toplumsal ve siyasal gelişmeler ile dinsel ve siyasal düşünüş bağlamında ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır. Bu çalışmanın amacı İran, İbrani, Hint ve Çin medeniyetlerini toplumsal, siyasal ve dinsel düşünüş ve gelişme başlıkları üzerinden ele almak ve bu medeniyetlerin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Antik İran Medeniyeti, Antik Çin Medeniyeti, Antik Hint Medeniyeti, Antik İbrani Medeniyeti.

Abstract

Iran, Hebrew, Chinese and Indian civilizations that continued their presence in the same age with the ancient Greek civilization and these civilizations need to be examined with academic perspective. In this study, Iran, Hebrew, Chinese and Indian civilizations will be studied in the context of social and political developments, religious and political thought. The aim of this study is to take over Iran, Hebrew, Indian, and Chinese civilizations about their social, political, religious thought, and social, political, religious developments and also to reveal their similarities and differences.

Keywords: Ancient Iran Civilization, Ancient Chinese Civilization, Ancient Indian Civilization, Ancient Hebrew Civilization.

GİRİŞ

Antik çağ ile ilgili yapılan çalışmalar genel olarak Yunan medeniyeti üzerine yoğunlaşmışlardır. Yunan medeniyeti ile aynı çağa paralel olarak varlığını devam ettiren İran, İbrani, Çin ve Hint medeniyetleri inceleme açısından hak ettikleri değeri görmemişlerdir. Bahsettiğimiz medeniyetler literatürde Yunan medeniyeti kadar rağbet görmese de toplumsal,

---

* Yüzüncüyıl Üniversitesi, Kamu Yönetimi ABD Yüksek Lisans Öğrencisi.

siyasal ve dinsel düşünüş açısından yunan medeniyetinden geri kalmamakla birlikte kendine münhasır özellikleri içerisinde barındırmışlardır.

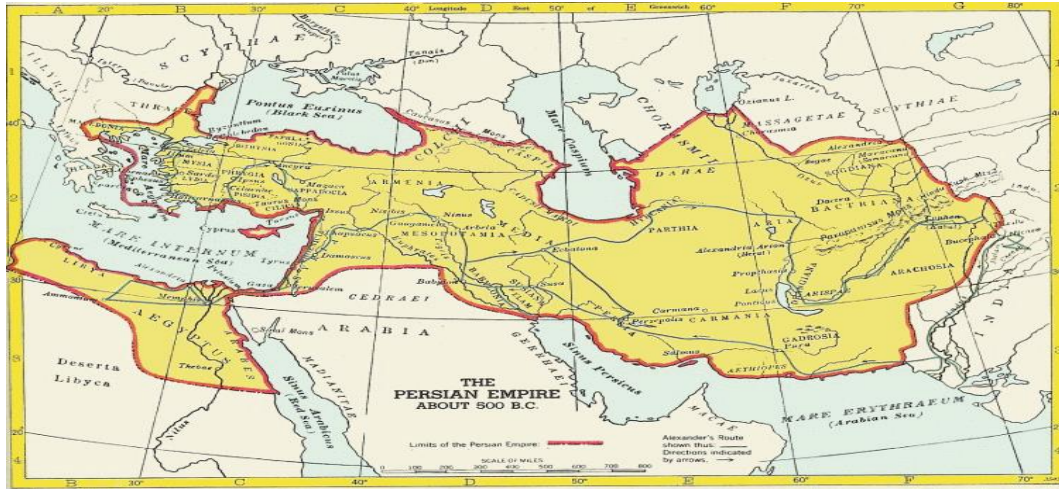
Bu çalışmada ilk olarak İran medeniyeti; toplumsal ve siyasal gelişmeler ile dinsel ve siyasal düşünüş bağlamında ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır. Sonraki bölümlerde sırasıyla Hint, Çin ve İbrani medeniyetleri toplumsal ve siyasal gelişmeler ile dinsel ve siyasal düşünüş bağlamında ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır.

İran, İbrani, Hint ve Çin medeniyetlerini toplumsal, siyasal ve dinsel düşünüş ve gelişme başlıkları üzerinden ele alındıktan sonra sonuç bölümünde bu medeniyetlerin benzerlik ve farklılıkları konumuzun amacı ve sınırları doğrultusunda belirtmeye çalışılacaktır.

1. İRAN'DA TOPLUMSAL VE SİYASAL GELİŞMELER

İran uygarlığının siyasal başlangıcı Medler ve Persler ile özdeşleştirilmesi, bu devletlerin öncesi hakkında pek bilgi kaynağı olmamasından kaynaklanmaktadır. İran uygarlığı, Medler ve Persler tarafından geliştirilmiş ve Persler döneminde dünyanın o gün için en büyük uygarlığı haline gelmiştir.

Medler ve Persler'in İran'a yerleşmeleri Aryanların göçüyle olmuştur. Aryanların belli bir ırk içinde sınıflandırılmaları mümkün olmadığı için M.Ö. 2000 sonralarında göç eden Hint-Avrupa dilini kullanan kavimler Aryanlar olarak nitelendirilmiştir (Roberts, 2011, 93). Aryan ulusların göçü, Orta Asya steplerinden, Güney Rusyanın geniş ovalarından ve Baltık kıyılarından gerçekleşmiştir, Persler ve Medler'in ise Güney Rusya'dan geldikleri sanılmaktadır. İran dolaylarına göç eden Medler ve Persler'in ırkından olan bir grup ise Hindistan'a göç etmişlerdir (Lissner, 2011, 73-74).

Şekil 1: Pers İmparatorluk Haritası: <http://www.persian.asia/files/the-persian-empire-maps>

Pers tarihini inceleme konusunda bilgi ve kaynak sıkıntısı olduğu aşikardır. Bu döneme ait kaynaklar dört grupta toplanmaktadır; Eski Farsça yazıtlar ve sözlü anlatımlar, Persepolis, Mezopotamya ve Mısır'da bulunan Eski Farsça olmayan yazıtlar, Yunanlı ve Romalı tarihçilere ait olan kaynaklar (Garthwaite, 2011, 23). Yunanlıların sadece kendileriyle ilgilenmeleri ve kendilerini üstün görmeleri nedeniyle bu döneme ait Yunan kaynaklarının tarafsız olmadığını gösterir, zira Yunanlılar, Persler ve diğer uygarlıklardan bahsederken ötekiler kavramını kullanmışlardır ve kendileri dışındaki uygarlıkları küçümsemişlerdir.

1.1. Medler

Medler İran'a göçebe bir topluluk olarak gelmiş ve Ekbatana (Hamedan) şehrine yerleşmişlerdir (Memiş, 2009, 174). Medler buldukları alan itibarıyla sürekli Asur ve Babil tehdidi altında yaşamışlardır. Medler'in devlet haline gelmesi M.Ö. 614 yılında Babillerin

desteğini alarak Asur'u fethetmesiyle başlamıştır. Bu fetih ile Medler; Fars, Zağros Bölgesi, Mezopotamya ve Doğu Anadoluyu hakimiyetleri altına almışlardır (Garthwaite, 2011, 22).

Medler her ne kadar devlet olarak bahsedilse de, hükümdarlık, devlet ve örgütlenme yapısı hakkında pek bilgi kaynağı yoktur. İran'a yerleşen Aryanlar genelde göçebe ve silahlı gruplardı, Medler'de göçebe bir yaşam tarzından geldiği için federasyonlar şeklinde küçük silahlı gruplar şeklinde örgütlenmişlerdi bu nedenle devlet yapısı özerk bir yapıya sahipti. Özerk federasyonların birleşmesiyle geniş topraklarda hüküm süren bir krallık haline dönüşmüşlerdi.

1.2. Ahamenişler

Ahemenişler yaşadıkları bölge olan Fars bölgesi nedeniyle Persler olarak anılmaktadır. Ahamenişler kültürel akrabalıkları olan Medlerle birlikte İran'a göç etmiş ve Medler'e bağlı bir federasyon olarak yönetilmişlerdir.

Ahemenişlerin devlet haline gelmesi Kiros'un Medlere karşı ayaklanıp Medya birliklerini çökertmesiyle başlamıştır. Kiros Med kralı Astyages'i devirerek, Persiya ve Medya kralı oldu (Garthwaite, 2011, 26).

Kiros'un Med krallığını almasıyla başlayan süreç Babil'in fethiyle devam etmiştir. Babil halkının meşruiyetini kazanmak için Babil tanrısı olan Madruk'un vekili olduğunu söylemiştir. Kiros bu dönemde sürgünde olan topluları yerlerine yeniden yollamıştır ki bunlardan bir grupta Yahudilerdir. Daha sonraki zamanlarda Yahudiler tarafından Kiros kutsal kitaplarında "Tanrının meshettiği insan" olarak anılacaktır (Garthwaite, 2011, 27).

Şekil 2: Kiros Silindiri: http://www.iranchamber.com/history/cyrus/cyrus_charter.php

Kiros'tan sonra başa geçen kişi Kambises olmuştur. Bu dönemde Pers imparatorluğu genişleyerek Mısır'ı topraklarına katmıştır. Bu dönemde de fethedilen ülkenin geleneklerine saygı gösterilmiş ve Kambises Mısır'da Firavun geleneklerine göre taç giymiştir.

Pers İmparatorluğu'nun en parlak dönemi Darius zamanıdır. Darius Pers İmparatorluğu'nda çıkan isyanı bastırarak başa geçmiştir ve Kralın Ahameniş soyundan gelme gelmesi geleneği olduğu için, bu soydan geldiğini göstermek ve meşruiyet kazanma amacıyla Bisitun Yazıtını yaptırmıştır. Darius döneminde İmparatorluk bürokratik sistemi kurulmuş, Nil ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayan kanal yaptırılmış ve İmparatorluk merkezi olarak Persepolis şehrini kurmuştur.

Şekil 3: Bisitun Yazıtı: <http://www.cais-soas.com/News/2004/August2004/16-08.htm>

Pers İmparatorluğu M.Ö. 331 yılında Büyük İskender tarafından yıkılmıştır. İmparatorluğun yıkılmasının başlıca nedeni satraplıkların özerk olması ve imparatorluğun serbest şekildeki federasyon yapısı olmuştur. Pers İmparatorluğu'nun yıkılmasına rağmen devlet yönetimindeki işleyip bozulmadan devam etmiştir, bunun yanında hükümdarın Ahameniş soyundan gelme geleneği meşruiyeti sağladığı için Büyük İskender Pers İmparatorluğu'nu fethettiği zaman Ahameniş soyundan gelen biriyle evlenerek bu meşruiyeti sağlama amacı gütmüştür.

1.2.1. Ahameniş Yönetimi ve Siyasi Kültürü

Persler göçebe yaşam tarzına sahiptiler ve İran'a yerleşmeleriyle birlikte alanlarını koruma amaçlı federasyon tarzında kabile düzeni ile yönetiliyorlardı ve bu federasyonların birleşmesiyle birlikte konfederasyon tipi yönetim biçimi oluşuyordu. Perslerin imparatorluk haline gelmesiyle birlikte göçebe yaşam tarzı kendini yönetimde de göstermiştir. Yönetim yapısı olarak Pers İmparatorluğu özerk federasyonlardan oluşuyordu ve bunlar neredeyse bağımsız hareket ediyorlardı.

1.2.2. Pers Monarşisi

Pers İmparatorluğunda meşruiyet önemli bir kavramdı ve yönetim biçimi bu meşruiyete göre devamını sağlıyordu. Pers İmparatorluğunda eş zamanlı hükümdarlık kavramı hakimdi, yani hükümdar gücünün kaynağını kutsal otoriteden alıyordu ve bu sayede etkili bir hiyerarşik yapı kuruyordu (Garthwaite, 2011, 38). Kiros Babil'i fethettiği zaman zaman kendini Babil Tanrısı Madruk'un varisi olduğunu ilan edip halkın meşruiyetini kazanmıştı. Darius zamanında hakim olan inanç biçimi Zerdüştlük olduğu için bu dönemden itibaren krallar kendilerini Ahura Mazda'nın yeryüzündeki vekili olduklarını belirterek hükümdarlıklarına kutsal otorite ile meşruiyet kazandırıyorlardı. Bu durumun en belirgin ve somut örnekleri Kiros zamanında yapılan Kiros Silindiri ve Darius zamanında yapılan Bisitun Yazıtlarıdır.

Pers monarşisinin diğer bir temel özelliği krallığın yazılı bir yasaya tabi olmadan ilk defa soydan soya geçmesidir. Pers İmparatorluğunda başa geçmenin yolu Ahameniş soyundan gelmekti ve dışarıdan birinin kral olması gibi bir durum söz konusu değildi. Bu durumun örnekleri Kirosun Silindiri ve Bisitun Yazıtlarında açıkça görülmektedir, bu eserlerde krallar kendilerini tanımlarken ısrarla Ahameniş soyundan geldiklerini vurgulamaktadır. İmparatorlukta taht kavgaları olmasına rağmen bu kavgalar imparatorluğu zayıflatmamıştır çünkü dışarıdan müdahale olmayıp kralın Ahameniş soyundan gelmesi geleneği halk tarafından da benimsenmişti.

1.2.3. Hoşgörü Politikası ve Satraplık Sistemi

Pers İmparatorluğunun idare yapısı dışa karşı sert içerde ise toleranslı ve totaliter olmayan bir sisteme dayanıyordu. Pers İmparatorluğunun özerk yapıya sahip olması yönetim biçimini de etkilemişti. İmparatorluk yirmi Satraplıktan oluşmaktaydı. Satraplar kral soyundan

yada kral ailesinden seçilirdi, seçilenler Satraplıkları yönetir, kralın çıkarını denetler, vergi toplar ve düzeni sağlarlardı (Lissner, 2011, 90).

Krallar fethettikleri yerlerin geleneklerine ve dini yapısına vergilerini vermeleri kaydıyla karışmıyor ve hoşgörülü davranıyordu. Fetihlerde temel prensip alınan yerin yerli yöneticisine dokunulmuyor ve satrap olarak atanmasıydı, bu sayede kral hoşgörü politikasıyla hem düzeni sağlıyordu hem de halkın meşruiyetini kazanıyordu (Şenel, 2002, 82).

1.2.4. Savaş ve Posta Sistemi

Pers İmparatorluğu göçebe yaşam tarzına sahip olduklarından ve geniş bir alanı ellerinde bulundurduklarından dolayı atın savaş sistemi içerisinde önemli bir yeri vardı ve bu sayede geniş topraklar yönetilebiliyordu. Persler düzenli bir orduya sahiptiler ve savaşlarda onluk düzen kullanılıyordu, bu sayede yenilgi durumunda bile ordunun dağılması engelleniyordu.

Pers İmparatorluğunun temel dayanağını Ölümsüzler adını alan ve sadece Medler ve Perslerden Kurulu sayıları on bin olan hassa ordusu oluşturuyordu. Bunlara ölümsüz denmesinin nedeni sayılarının azalması durumunda on bine tamamlanmasıdır (Şenel, 2002, 83). Hassa ordusu krala Satraplıklar üzerinde hakimiyet sağlıyordu. Ölümsüzlerden sonra Kralın muhafızları olan biniciler ve okçular geliyordu. Kralın ordusunda paralı asker olmasına rağmen yüksek rütbeli subaylar sadece Persler ve Medler'den oluşuyordu, en üst düzey subaylar ise sadece Ahameniş Hanedanlığı üyelerinden oluşuyordu.

Pers İmparatorluğunda, imparatorluk toprakları geniş bir yol ağıyla birbirine bağlanmıştı. Bu yollarda nöbetleşe çalışan atlı ulaklar ve posta binaları vardı, bu yol sistemi sayesinde İmparatorluk etkin bir idare biçimi kurmuştur.

1.2.5. Kiralık Barbar Orduları

İmparatorluk satraplıklara bölünmüş olmasına rağmen satraplık dışında kalan büyük gruplarda vardı. Bu gruplardan vergi alınmazdı ve bu gruplar genel olarak göçebe topluluklardı. İmparatorluğun bulunduğu bölgenin sürekli göç alması bu grupları imparatorluk için önemli kılmaktaydı. Bu göçebelere özellikle atları ve askeri rolleri nedeniyle değer veriliyordu. Bu gruplar göçebe akınlarını engelliyor düzeni sağlıyor ve girilmesi zor bölgelere geçişe izin veriyorlardı. Tüm bu nedenlerden dolayı bu göçebe topluluklar imparatorluk işlevi için önemliydi ve serbest hareket edebiliyorlardı.

1.2.6. Pers Bürokrasisi

Pers İmparatorluğunda kralın yönetimine yardımcı olan ve *bandaka* olarak adlandırılan elit devlet hizmetkarları bulunurdu ve bu üyeler ünlü Pers ailelerinden gelirdi. Kral bu grubun desteğine ve bağlılığına itibar ederdi (Garthwaite, 2011, 54). Ahameniş imparatorluğunun idareciliği meşhurdu. Satraplıklarda Hanedan üyelerinden atanan valiler görev yapıyordu ve bunlardan bağımsız olan hükümdar tarafından atanan yüksek memurlar vardı. Kralın gözü olarak adlandırılan müfettişler ise yol ağı sayesinde sürekli satraplıkları denetleyerek krala bilgi verirdi. Bu sayede Pers imparatorluğunda düzenli ve örgütlü bir bürokratik yapı ve denetim sağlanıyordu.

1.2.7. Ahameniş Refah Kaynağı

Pers imparatorluğu sıkı bir bürokratik yapı ve düzen kurmuştu ve bu sistemin devamı satraplıkların vergi, haraç ve hediye göndermelerine bağlıydı. Ahameniş döneminde ciddi bir servet birikimi yapılmıştır. Bu dönemde satrapların maaşları halk tarafından ödenmekle birlikte, 19 satraplık her yıl düzenli biçimde vergilerini öderlerdi. Örnek olarak Babil ve Asur satraplıkları her yıl 1.000 gümüş talent öderlerdi ve bir talent 33,6 kiloya eşitti (Lissner, 2011, 91). Satraplıklardan sadece Persis Eyaleti vergi ödemezi ve imparatorluğun yıllık vergi geliri 7.600 talentiydi. Bu durum imparatorluğun refah ve zenginlik içinde olmasını sağlamıştır.

2. İRAN'DA DİNSEL VE SİYASAL DÜŞÜNÜŞ

Aryanlar Hint ve İran işgalinden sonra büyük kültürler, medeniyetler ve dinler kurdular. Hindistan'da Vedaizm ve Budaizm, İran'da Mitraizm, Maniizm ve Zerdüştlük bunun örnekleridir (Şeriati II, 2010, 184). Hint ayranları göç ettiklerinde Hindistan'da verimli topraklar ve ormanlar bulurlar yaşam olanakları kolay olduğu için burada gelişen dinler genel olarak soyuttur ve insanın kendi iç hesaplaşmasına dayalı olarak gelişmiştir. İran Aryanları ise geldikleri topraklarda kuraklık ve çetin koşullarla karşılaşır bu nedenle dinin gelişimi burada daha çok akılcı ve maddi yönde olmuştur.

İran Aryanları İran bölgesinde üç kavme bölündüler. Horosan tarafına göç edenler Partileri oluşturdu, kuzey batıya göç eden topluluk Medler'i oluşturdu, son kısım ise Fars civarına göç ederek Persler olarak anıldılar.

Göçebe olan Perslerin inanışları genel olarak doğa güçlerine dayanıyordu ve Mitraizm ön plandaydı. Mitraizm ateşe ve güneşe tapma esasına dayanır. Göçebe olmaları nedeniyle kurban verme geleneği vardı fakat yerleşik hayata geçmeyle birlikte ürün yetiştirmeye başlanması ve hayatı idame ettirme zorunluluğu nedeniyle kurban verme geleneği masraflı bir hale geldi, yani yerleşik hayata geçme dini yapıda değişikliğe neden oldu.

Yeni bir dinin ve ideolojinin doğması öncelikle mülkiyetin doğmasına, sonrasında medeniyetin doğmasına bağlıdır. Medeniyet olduğu zaman yeni ihtiyaçlar ve sorunlar ortaya çıkacaktır ve bunlara yeni çareler aranacaktır (Şeriati II, 2010, 192). Perslerde Zerdüştlüğün doğması böyle bir ihtiyacın oluşmasından kaynaklanmıştır

2.1. Zoroastercilik

Zoroasterizm diğer adıyla Zerdüştlük, Zerdüş tarafından kurulmuş bir dindir. Gerçek Zerdüşlükten bahsederken Zarathustrizm, Zerdüştlüğün günümüze ulaşan halinden bahsederken Zoroasterizm terimi kullanılır. Zerdüştlük hakkında temel bilgiler Avesta adlı kitapta yer almaktadır ve bu kitap altı bölümden oluşmaktadır. Avesta'nın Gatalar bölümünün Zerdüş tarafından oluşturulduğuna inanılır.

Zerdüştlük Perslerde yerleşik hayata geçme ve büyük bir uygarlığın kurulması neticesinde ihtiyaçların ve sorunların artmasıyla birlikte ortaya çıkmış bir dindir. Bu din genel anlamda kurban vermeye, putlara tapmaya, sihir ve büyüye karşı bir dindir. Zerdüş ilkel ve bedevi dini reforme ederek, yoğun çiftçilik ve tarımı içeren ve yeni İran hayatını açıklayıp geçerli kılan bir din oluşturuyor (Şeriati II, 2010, 194).

Zerdüştlük Pers İmparatorluğunda Darius zamanından itibaren benimsenen din haline geliyor ve krallar Ahura Mazda figürünü başlarının üzerinde kullanmaya başlıyorlar. Bu yolla Krallar Ahura Mazda'nın yeryüzündeki vekili olduklarını belirterek meşruiyet sağlıyorlardı ve tüm kurumlarda bu meşruiyet ve düzeni sürdürecektir biçimde dizayn ediliyordu.

2.1.1. Zoroastercilik ve Dualizm Dini

Zerdüş dini genel anlamda dualizm dinidir. Zerdüşlük dininde her şey zıttı ile vardır ve zıt güçlerin çekişmesi hesap gününe kadar devam edecektir. Ahura Mazda ve Ehriman iyilik ve kötülük tanrısı olarak tanımlanmıştır, bunun yanında Engermeinu ve Spentameniu arasındaki çekişme her şeyin zıttı ile çekişmesi vardır.

Şekil 4: Ahura Mazda Figürü: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:AhuraMazda-Relief.jpg>

Zerdüştlük dinine göre kötü olan her şey Engermeinu'nun bir parçasıdır, iyi olan her şey ise Spentameinu'nun bir parçasıdır (Şeriati II, 2010, 194). Bu iki olgu sürekli savaş halindedir. Hesap gününe kadar bu savaş sürer iyi olanlar Övgü Evi'ne (Cennet), kötü olanlar ise Yalan Evi'ne (Cehennem) gideceklerdir (Sarıkçıoğlu, 2011, 113). Zerdüştlük dininin dünya görüşü; hayır ve şerrin varlığa ve bütün zerrelere hakim insanüstü iki gücü arasındaki evrensel savaşın varlığı üzerine dayalıdır. Bu ikili yapı tüm yapıyı iki zıt kutba bölüyor.

2.1.2. Zoroastercilik ve Gerçeklik Dini

Zerdüştlük dini bu dünyacı bir anlayışa sahiptir, yani gerçekçilik dinidir. İş üretimi ve tarımı şiddetle teşvik ediyor, bu işlerle uğraşanlar için sevapların olduğunu belirtiyor. İyimsizliğe ve komşular arası ilişkilere değer veriyor. Genel anlamda Zerdüştlük dininin özünde realizm yatmaktadır.

Zerdüştlük dininin doğuşu Aryanların göçebe hayattan yerleşik hayata geçmeleriyle ortaya çıkan medeniyetin ihtiyaçlarının arttığı bir döneme denk gelmektedir. Zerdüştlük dininde ziraatın önemli bir yeri vardır, öyle ki su kuyusu kazın kişilerin cennete gidecekleri belirtilmiştir. Bu uğurda birçok insan metrelerce su kuyusu kazmışlardır ve suya büyük önem vermişlerdir. Göçebe toplumlarda hayvan ne kadar önemli ise yerleşik hayatta olanlar için de su aynı değerde önemlidir bu nedenle Zerdüştlükte suya dini bir atf yapılmıştır.

Göçebe yaşam tarzının dini olan Mitraizmde hayvancılığın önemli olduğu dönemlerde ineğe atıfta bulunarak kutsal kabul ediyor ve tanrıya sunulmak üzere kurban ediliyordu. Yerleşik hayata geçişle birlikte bu kutsal öğelerin yerini yeşillik, ağaç, su gibi yerleşik hayatın kutsal öğeleri aldı ve Zerdüştlük bu öğeleri bu dünyacı yaklaşım biçimiyle kutsallaştırdı.

2.1.3. Zoroastercilik Genel Değerlendirme

Zerdüştlük İran'da göçebe yaşam tarzının değişmesi ve bunun sonucu olarak artık eski tanrıların ihtiyaca cevap vermemesi nedeniyle gelişmiş bir dindir. Bu dine ait kitap olmakla birlikte sürekli değişime uğramış ve fazla yayılmamıştır.

Zerdüştlüğün önemli kılan unsur olarak, Zerdüştlüğün içinde barındırmış olduğu zıtlık ve iki kavramların daha sonraki tek tanrılı dinlere ilham kaynağı olduğu söylenmektedir. Aslında bu düşünce bir yanlıgıdan ibarettir. Zerdüştlük dini ortaya çıkış itibarıyla İbrahimi dinden sonra ortaya çıkmış fakat tek tanrılı dinlerin başlangıcı İbrahimi dininin başlangıcıyla ele alınarak dinlerin başlangıcının ve gelişiminin Sami ırkına ait olduğu kabul edilmektedir.

Zerdüştlük ortaya çıkış aşamasında tek tanrı unsurunu kabul etmesine rağmen Pers Kralları tarafından benimsenmesinden sonra kendine has bir kast sisteminin de kaynağı haline gelmiştir. Değişen formuyla Zerdüştlükte üç ateş tanrısı kabul edilmiş ve bunlar sırasıyla kralların taptığı ateş tanrısı, din adamlarının taptığı ateş tanrısı ve halkın taptığı ateş tanrısı olarak şekillenmiştir.

3. HİNDİSTAN'DA TOPLUMSAL VE SİYASAL GELİŞMELER

Hindistan diğer uygarlıklarla eş zamanlı yaşamış olmasına rağmen coğrafi konumu gereği diğer uygarlıklardan kopuk bir biçimde yaşamıştır. Aryanların buraya göçü ile birlikte siyasal ve dinsel düşünüşün iç içe girdiği bir yapı oluşmuştur. Temeli o dönemde atılan kast sisteminin varlığı günümüzde hala devam etmektedir. Hindistan'da uygarlığının toplulukların İndüs Irmağı boylarına yerleşmesi ile başladığı söylenebilir.

3.1. İndüs Uygarlığı

İndüs uygarlığı Hindistan'da kurulan ve bugün bilinen en eski uygarlıktır. Bu uygarlık hakkında yazılarının okunamaması nedeniyle pek bilgi yoktur. Bütün bilgiler Arkeolojik bulgulara dayanmaktadır. Bu uygarlığın oluşumu genel olarak bu dönemde pişmiş tuğlanın icadıyla başlamıştır (Roberts, 2011, 125). Pişmiş tuğla sayesinde taşkınlar kontrol altına alınmış ve bu uygarlığın doğuşunun temelini oluşturmuştur.

İndüs uygarlığının bilinen iki kenti Harappa ve Mohenjo-Daro'dur, bu kentlerin dışında üç kent daha bulunmaktadır (Ponting, 2011, 82). Bu kentlerde çok iyi örgütlenmiş ve iş bölümünün en yüksek seviyede olduğu bir yapılaşma görülmektedir. İndüs uygarlığına ait bu kentlerde düzenli kerpiç evler, geniş sokaklar ve simetrik dizilmiş yol taşları bu uygarlığın çağına göre ne kadar geliştiğini gösterir. Bu uygarlık aynı zamanda kumaşı kullanan ve pamuklu bezi o zaman kullanan ilk uygarlıktır (Ponting, 2011, 126).

İndüs uygarlığının çöküş nedeni hakkında kesin bir bilgi yoktur. Çökme nedeni olarak suların taşması ve setleri aşması nedeniyle tarımın yapılamaması ve buna bağlı olarak uygarlığın çöküşü gösterilmektedir. Diğer bir ihtimal ise Hazar denizi kıyılarında gelen Aryanların bu uygarlığı ortadan kaldırdığıdır (Lissner, 2011, 102).

3.2. Karanlık Çağ

Hindistan'da karanlık çağ İndüs uygarlığının yıkılması ve Ganj uygarlığının kurulmasına kadar geçen süre içerisindeki Aryan göçleri ve bu nedenle ortaya çıkan savaşlar dönemini ifade eder. Aryanlar Hazar denizi kıyılarında yaklaşık üç yüz yıl boyunca Hindistan'a göç etmişlerdir ve bu durum hint kültür ve siyasi yapısını büyük ölçüde etkilemiştir. Bir teze göre Aryanlar Hindistan'a ulaştıklarında karşılarında verimli topraklar gördüler ve yerli topluluklara karşı merhamet göstermediler (Şeriatı I, 2010, 244). Aryanlar savaşçı ve göçebe bir kavimdi, tunç savaş arabası teknolojisine sahip olmaları onları üstün kılıyordu.

Aryanların Hindistan'a göç etmeleri ve bu zamanda yaşanan savaşlar Ramayana, Mahapharata gibi iki destanda anlatılmaktadır (Şenel, 2002, 85). Ramayana destanı genel anlamda iki prenslik arasındaki savaşı ve yaşanan kahramanlıkları anlatır. Bu çağ aynı zamanda kutsal öğretisi olan Vedalarda ve bunların en eskisi olan Rig Veda'da anlatılmaktadır.

3.3. Ganj Uygarlığı

Aryan göçünden sonra, aryanlar yerli halkla sürekli savaş halinde olmuşlar ve yavaşça yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. Yerleşik hayata geçmeyle birlikte dağınık köyler halinde güneye ve doğuya yayılırlar. Aryanların tam olarak yerleşik hayata geçmeleri demirin bulunması ve kullanılması ile mümkün olmuştur. Bu dönemde Ganj Havzası verimliliği dolayısıyla kolonize edilir ve demir sayesinde tarıma geçiş başlar (Roberts, 2011, 128). Aryanların Ganj havzasına yerleşmesine rağmen diğer bir aryan grubu dağlık kuzey bölgeye yerleşir ve ikili bir yapı oluşur.

Aryanların Ganj Havzasına yerleşmeleri ile birlikte karanlık çağ sona erer ve Hint nüfusunun büyük bölümü bu alanda yaşamaya başlar. Bu durumu mümkün kılan unsur ise demirin bulunması ile tarımın yapılabilir hale gelmesi ve en önemlisi pirincin yetiştirilmesidir.

3.4. Kast Düzeni

Aryanların Hindistan'a göçü ve Ganj havzasına yerleşmeleri ile birlikte Hindistan tarihine damgasını vuracak dini ve sosyal kurumları geliştirmişlerdir. Kast sistemi eski çağlardan başlayıp günümüze kadar etkisini sürdüren bir yapıdır.

Kast Sistemi ilk olarak Aryanların Hindistan'a göçü ve yerli kavimleri yenmeleri ile başlar ve bu sistemde iki grup yer alır. İlk grupta topluluğa rehberlik yapan savaşçılar sınıfı bulunur. Bu sınıf sürekli yerlilerle savaşarak yeni yerleşim birimleri açarlar. Hindistan'da bu gruba Ksiahatriyalar denir. Bu sınıfta bulunanlar savaşır ve ülkeyi yönetir, yönetim ise veraset yoluyla sürer (Şeriatı I, 2010, 256).

İkinci grupta Hint halkının ruhsal ihtiyacını karşılayan aziz ve kutsal olan din adamları yer alır. Aryanların Hindistan'a ilk göç ettiği sırada inançları göçebe halk inançlarına dayanıyordu, ateş, su, hayvan gibi doğal güçlere tapıyorlardı. Bu dönemde sihir ve büyücülük büyük itibar görüyordu. Halkı kötü ruhlardan koruyacak ve defedecek bu grup Brahmanlar katmanını oluşturuyordu.

Aryanların yerleşik hayata geçmeleri ile birlikte bu sistem genişledi ve yeni gruplar kast sistemi içerisine alındı. Tarımın başlaması ile birlikte çiftçiler ortaya çıktı , Bunlar Vaisyalar grubuna dahil oldu.

Bu ayırmadan sonra sırada Aryan olan ve olmayanları ayırma sırası geldi ve ırksal bir ayrıma gidildi ve amaçlanan ırksal karışımı engellemektir. Bu grupta temiz olmayanlar anlamına gelen Sudralar grubuna dahil edildi (Roberts, 2011, 129). Bu sınıfların dışında beşinci olarak dokunulmayacaklar anlamına gelen Paryalar sınıfı oluşmuştur.

Kast sistemi genel anlamda bu şekilde oluşmuş ve kastlar arası geçiş katı bir şekilde yasaklanmıştır, bunun adil bir durum olduğunu göstermek için klasik Veda dininin öğretileri kullanılmıştır. Bu öğretiye göre evren sonsuz döngü içindedir ve dünyalar sürekli değişmektedir. İnsanların içinde buldukları kastlar yaşadıkları yaşamla ile bağlantılıdır. Bu sayede Kast sisteminin dini alt yapısı oluşturularak meşrulaştırılmıştır.

Kast sisteminin çok katı olması nedeniyle göç eden her grup başka kastlara giremediği için kendi kastını oluşturmuştur. Kast sisteminde gruplar arası evlilik, kastlar arası geçiş ve yemek yeme kesinlikle yasaktı.

Kast sisteminin en üst tabakasını oluşturan Brahmanlar bu üstünlüklerine rağmen ekonomik alanda etkili olma yerine tinsel üstünlüklerini pekiştirecek çile çekme yöntemini benimsemişlerdir (Şenel, 2002, 86). Yönetim ise Ksiahatriyalar grubunu oluşturan kesimin tekelinde kalmıştır. Bu grubun tanrı soyundan geldiğine inanılır ve bu grup Brahmanların denetimi altındaydılar.

4. HİNDİSTAN'DA DİNSEL VE SİYASAL DÜŞÜNÜŞ

Hindistan'da siyasal ve dinsel düşünüş iç içe geçmiş bir durumdadır, bu nedenle dinden ayrı bir siyaset düşünmek neredeyse imkânsızdır. Hindistan'da dinlerin gelişmesi tamamen sosyal yaşamla paralellik gösterir. Hint Aryanları akrabaları olan İran Aryanlarının aksine bu dünyacı bir dini görüşe sahip olmamışlardır. Aryanlar Hindistan'a girdiklerinde verimli topraklar ve bol su kaynakları olan bir bölgeyle karşılaşmışlardır, bu durum ayanları gündelik kaygılardan uzaklaştırmış ve yerleşik hayata geçmeyle birlikte oluşturulan dinler genel anlamda maneviyat ve ruhsal zenginliği artırma yönünde ilerlemiştir.

Aryanların göçebe olması Hindistan'daki ilk dinlerin bu dünyacı bir görüşe sahip olmalarına neden olmuştur. İran'daki dinlerin benzeri olan tanrılara tapınılmış ve bunlar doğa güçleri olan unsurlar olmuştur. Bunlar güneş tanrısı Mitra, Ateş tanrısı Agni, Büyük Tanrı Varuna, Geleneksel savaş tanrı İndra bunlardan bazılarıdır (Roberts, 2011, 128).

Hindistan'ın Aryanların yerleşik hayata geçmesi ile birlikte kadim din Veda dini olmuştur ve bundan sonra ortaya çıkan bütün dinler bu dinin reformasyonu şeklinde

oluşmuştur. Bütün dinlerin ortak esasları bu dinden alınmıştır (Şeriatı I, 2010, 245). Veda dini tarih boyunca yazılmış kitapların toplamından oluşmuştur. Veda dinine göre insanın amacı akıl gücüyle hakikati bulması ve kutsal bir aydınlık olan Vidya'ya ulaşmak olmalıdır.

Aryanların yerleşik hayata geçmeleriyle birlikte var olan bu dünyacı görüşler ayanların ve yerli halkın ihtiyaçlarını tatmin edemez duruma geldi. Bölgenin verimliliği nedeniyle bu dünyacı görüşten tinsel zenginliğe dayanan görüş biçimleri benimsenmeye başladı. Hint dinleri tek tanrıcı din olmamasına rağmen tek tanrıcı dinlerin eriştiği noktalara erişebilen bir düşünsel yapı oluşturmuştur.

4.1. Brahmacılık

Aryanların yerleşiminden sonra din adamı konumunda olan Brahmalar yerleşik hayata geçtikten sonra Veda öğretilerini topluma yorumlayacak şekilde Brahmacılık dinini kurmuşlardır. Bu anlayışa göre Brahman mutlak hakikati temsil eder ve her şeyin ruhudur, insanın kendi beninden sıyrılıp Atman'a yani gerçekliğin ardındaki doğruya ulaşması ve Atman'dan Brahma'ya ulaşması temel amaçtır. Bu tabakaya ulaşınca ben kavramının bir anlamı kalmıyor ve var olan her şey Brahman oluyor (Şeriatı II, 2010, 78).

Brahmacılığın temelinde Samsara'dan yani görünen gerçeklikten kutuluş yatar ve bunun yolu da Karma öğretilerinden geçmektedir. Brahmacılığa göre bu dünya geçicidir ve sürekli döngü halindedir. Amaç ise bu döngüden kurtulmak ve Vidya'ya ulaşmaktır.

Karma öğretilerine göre her şey döngü halinde ve sadece evren ebedidir onun içinde bulunan her şey sürekli bir döngünün kıskaçındadır. Kast sistemi açıklanırken karma öğretisi ile izah edilmiştir. Buna göre insanların şuan yaşamış olduğu ve içinde buldukları hayat önceki hayatlarının mükâfatı veya cezasıdır. Hayattaki her şey döngü halinde ve ruh sonsuz olduğu için insanların bulunduğu sınıftan şikâyet etmemesi gerekir, insanlar bu hayatta iyi yaşamış ise bir sonraki hayatında daha üst bir kastın üyesi olabilecektir ve kötü yaşamış ise bir sonraki hayatta daha alt bir kastın üyesi hatta bitki bile olabilir.

Brahmacılıkta aslında cennet ve cehennem bir sonraki döngü yani yaşamdır bu nedenle insanlar sürekli cennette yaşamak için sürekli iyi olmalı ve bulunduğu kastın gereklerini yapmalıdır. Kast sistemini binlerce yıl ayakta tutan unsur da aslında budur.

Belirtilen nedenlerden dolayı her sınıfın bir görevi vardır ve kimse bir kasttan başka kasta geçmemelidir. Kasttan çıkma evrensel döngünün yani bir sonraki yaşamın işidir, insanlar ömürlerinin sonuna kadar aynı sınıfta kalmalı çünkü bugün buldukları konum önceki yaşamlarından kaynaklanmaktadır.

4.2. Upanişadlar

Bu din aslında Brahmanların kendilerini çok ön plana çıkarmalarından dolayı ve insanın daha tinsel ve içsel bir arayışa geçmesi gerektiği esasına dayanarak oluşmuştur. Upanişadlar Veda dini literatüründendir ve bu din de bu metinlerin toplanmasıyla oluşturulmuştur. Upanişadlara göre insan ruhlarının kâinat ruhlarıyla birleşmesiyle evren meydana gelmiştir (Sarıkcıoğlu, 2011, 143).

Upanişadlarda önemli olan soyut düşünce, çilecilik, maddiyattan uzak kalarak kendini anlama ve tefekkürdür. İnsanın amacı maddiyat olmamalı, tersine yeniden doğuş çemberinden kurtulmak ve kâinatın ruhuyla birleşme olmalıdır. İnsan ancak bu şekilde döngüyü aşabilir ve bunun için din adamına ihtiyaç yoktur insanın kendi içine bakması yeterlidir.

İnsan çile çekerek bedeninin isteklerini duymayabilir ve bunu başarabilirse, günlük kaygılardan kurtulabilir ve görünenin arkasındaki görünmezliğe ulaşarak kâinatın ruhuyla birleşip yaşam döngüsünden kurtulabilir.

4.3. Hinduizm

Veda dini ortaya çıkan bütün dinlerin temelinde yatar ve Hindistan'daki dinler sadece Veda dininin bir sentezi konumundadır. Hinduizm Brahmacılık ve Upanişadlar dininin sentezi şeklinde ortaya çıkmıştır. Öğretileri tamamen Veda dinini kapsar.

Upanişadların çileci hayatı ve din adamlarını dışlayan öğretisi zamanla çok sayıda taraftar bulmuş, brahmacılık ise bunun karşısına çıkmak için Brahmacılık ve Upanişad dinin sentezi olarak Hinduizm öğretisi oluşturmuştur (Şenel, 2002, 101). Hinduzme göre çile çekmek insanın gençliğinde yapacağı bir yol değildir ve çile çekmek yaşlanınca yapılması gereken bir durumdur öğretisini oluşturarak Brahmacılık ve Upanişadların bileşimi haline gelmiştir.

4.4. Budizm

Brahmacılık daha çok üst kasttaki insanlara hitap eden bir dindi, Upanişadlar ise alt kast sınıfına hitap eden bir din biçimindeydi. Ortaya çıkan bu zıtlık yeni bir dinin ihtiyacını doğuruyordu ve bu dönemde ortaya çıkan din Budizm olmuştur.

Siddharta Gautama savaşı gruba dahil bir prenstir. Buda refah içinde yaşamış ve bu hayat kendini tatmin etmeyince yeni arayışlara girmiştir. İlk önce çile çekme yolunu seçmiştir ve yedi yıl boyunca çile çekmiştir fakat bunun hiçbir işe yaramadığını görmüştür (Roberts, 2011, 134). Bunun üzerine çile çekmek yerine vaazlar vermeye başlamıştır. Budizmin amacı bilincin en yüksek düzeye çıkarılarak acı çekmekten kurtulmaktır.

Budizm temelde hayattaki her şeyin ızdırıp verdiği görüşünü savunur çünkü hayat sürekli bir döngü içindedir. Bu sevinsek bile bunun sonucunda üzüleceğiz yani bütün olumlu durumların peşinden olumsuz durumlar gelmektedir ve bunların hepsi ızdırıptır.

Buda tüm bunlardan kurtulmak için dört hakikat vardır. Bunlardan birincisi ızdırabın ne olduğudur, ikincisi ızdırabın kaynağı meselesidir, üçüncüsü ızdırabın kaldırılması meselesidir ve son hakikat ise ızdırıpları kaldırmaya götüren yolun ne olduğu meselesidir. ızdırıpları kaldırmanın sekiz yolu vardır; doğru inanç, doğru istemek, doğru konuşmak, doğru hareket, doğru yaşamak, doğru karar, doğru düşünmek, doğru tefekkürde bulunmaktır (Sarıkçıoğlu, 2011, 176).

Bu hakikatleri yerine getirmek için insanın önce nefsinin kontrol altına alınması gerekir ve bu yapıldığı zaman son aşamada belirtilen sekiz öğreti yerine getirilirse kişi Nirvana'ya ulaşabilir ve sonsuz döngüden kurtulabilir. Nirvana kelime olarak sönmek ve dinmek anlamındadır, budizmdeki karşılığı insanların tüm hırslarından kurtularak sönmeleri ve kendilerini ıslah etmedir.

Budizm diğer hint dinlerinin aksine kast sistemine karşıdır. Buda bunu şu şekilde ifade eder; *"Nehirlerin denize döküldükten sonra isimlerini kaybettikleri gibi, Buda'nın tarikatına girenler sonra da kastlar isimlerini kaybederler"* (Sarıkçıoğlu, 2011, 177).

Hindistan'daki dinlere genel olarak bakacak olursak maddiyattan çok tinsel zenginliğe önem verilmiş ve bu yönde bir arayış hakim olmuştur. Bunun temel nedeni bulunduğu ortamın dış dünyaya kapalı olması ve verimli olması nedeniyle insanların günlük kaygılar yaşamamalarıdır. Böyle olunca insanlar daha farklı arayışlar içerisine girip ruhsal zenginliğe yönelmişlerdir. Hindistan'da din, sosyal yaşam ve siyaset iç içe bir hal almıştır. Yönetme ve düzeni devam ettirme kaynağı olan Kast Sistemi meşruiyetini dinlerden almıştır.

5. ÇİN'DE TOPLUMSAL VE SİYASAL GELİŞMELER

Çin'in en çarpıcı özelliği tarihinin çok uzun sürmüş olması, bu anlamda Çin tarihi ile rekabet edebilecek tek uygarlık Mısır uygarlığı olarak gösterilebilir. Tahinin bu kadar uzun sürmesi sağlam ve sürekliliği olan kültürel ve siyasi bir yapının oluşmasını sağlamıştır.

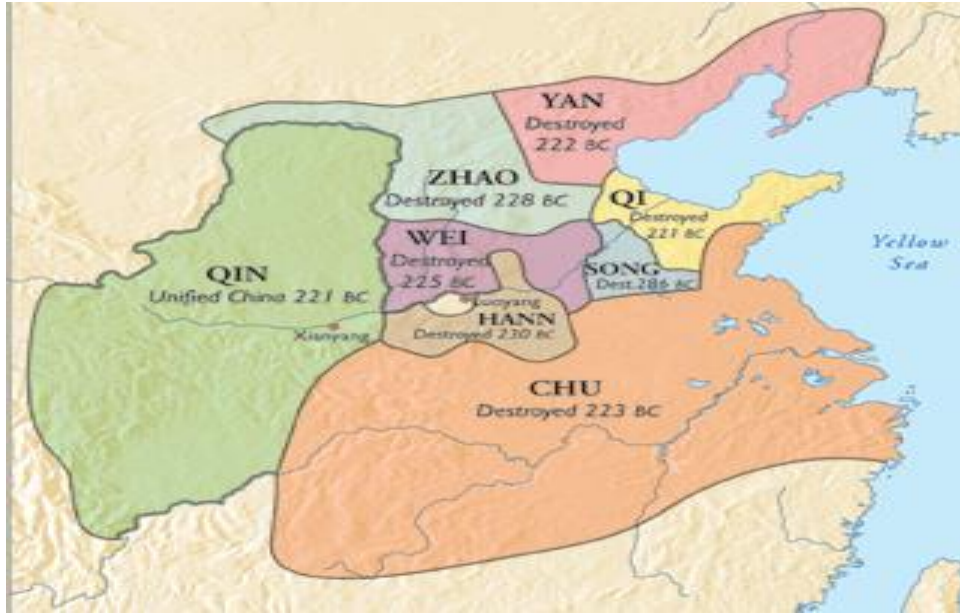
Çin genel anlamda yalıtılmış bir bölge olmuştur ve coğrafi olarak çok büyük bir alana yayılmıştır. Coğrafi açıdan bu kadar büyük olması ülkenin kesimleri arasında iklim bakımından

farklılıklar göstermesine neden olmuştur. Güney kesim yağış alan ve ormanlıklarla kaplı bir alan olmasına rağmen kuzey kesimi kurak bir yapıya sahiptir. Çin uygarlığı ise bu değişik iklimsel koşullar altında Sarı ırmak dolaylarında doğmuş ve gelişmiştir.

Çin'de uygarlığın gelişmesi diğer tüm toplumlarda olduğu gibi tarımın gelişmesiyle başlamıştır. İlk Çin tarımı tüketici karakterli olarak gelişmiştir. Toprak temizlenmiş, birkaç yıl kullanılmış ve daha sonra doğaya bırakılmıştır (Roberts, 2011, 137). Kuzey bölgesinde uygarlığın gelişmesi darı tarımının gelişmesine bağlı olarak gelişmiştir, çünkü darı soğuk iklimlerde yetişebilmekte ve bu yolla insanlar kuzeyde yaşamaya başlamışlardır. Kuzeyde tarımın bu şekilde gelişmesi beraberinde tuncun kullanımı getirmiştir ve tuncun çeşitli aletlerin yapımını sağlayan teknoloji gelişmiştir.

5.1. Hanedanlıklar Dönemi

Çin'de uygarlığın gelişimi yukarıda anlatıldığı gibi tarımın gelişmesine bağlı olarak gelişmiştir. Tarımın önceleri sadece kuzeyde olması ilk uygarlığın bu alanda gelişmesine neden olmuştur. Çin'de merkezi devletin kurulmasına kadar Çin siyasi hayatında etkili olan üç hanedanlık dönemi yaşanmakla birlikte, merkezi devletin kurulmasından önceki ara dönem *Savaşan Devletler Dönemi* olarak isimlendirilir.

Şekil 5: Çin Hanedanlıklar Haritası: <http://lrrpublic.cli.det.nsw.edu.au/lrrSecure/Sites/LRRView/14325/>

5.1.1. Shang Hanedanlığı

Çin'de uygarlığın Shang kavmi tarafından başlatıldığı yönünde genel bir görüş hakimdir. Shang Hanedanlığının örgütlenmesi klan ve diğer unsurların karışık bir bileşiminde oluşmuştu (Ponting, 2011, 164). Shang'ların devlet halinde örgütlenmesi tunç savaş arabasına sahip olmalarından kaynaklanır. Shang kabilesi M.Ö. 1700'lü yıllarda tunç savaş arabalarının üstünlüğüyle Sarı nehir havzasında komşularına karşı büyük bir üstünlük kurarak devlet haline gelmişlerdir (Roberts, 2011, 1389).

Shang Devleti döneminde devlet Kral kültürüne göre yönetilmiş ve sadece hanedanlık üyelerinin kral olabileceği bir yönetim biçimi hakimdi. Krallık babadan oğla geçmiyordu ve aynı kan bağından olanlar birbirinin selefi olamıyordu, bunun yerine hanedanlık on kan grubuna bölünmüş ve bunlardan üstün olan iki kan grubuna dahil olanlar kral olabiliyorlardı (Ponting, 2011, 164).

Shang Hanedanlığı döneminde düzenli bir kent yerleşimi vardı. Kentler bilinçli ve planlı bir şekilde düzenlenmişti ve her birinin başında hanedanlığın üyesi olan bir yönetici

bulunur ve kentin adı bu yöneticinin adıyla anılırdı. Shang Hanedanlığı döneminde arşivleme ve kâtiplik sistemi mevcuttu bunun yanında önemli kararlar kahinlere sorularak alınıyordu. Kâhinlere sorular yazılı bir kemik parçası ile soruluyordu ve bu sayede Çin yazısının temelini oluşturan yazı böyle ortaya çıkmıştır. Shang Hanedanlığı döneminde kâtipler kullanılarak standart bir para bimi oluşturulmuştur. Shang Hanedanlığı döneminde *Kral kültü* hakimdi, kralın baş tanrı Ti'nin yani hasat ve zafer sağlayan tanrının temsilcisi olduğuna inanılırdı, ayrıca kralın atalarının bu duruma yardımcı olduğuna inanılırdı (Ponting, 2011, 167).

5.1.2. Chou Hanedanlığı

Shang Hanedanlığı Sarı Nehir vadisinin batısından gelen Chou'lar tarafından yıkılmıştır. Chou'lar zamanında Shang Hanedanlığından alınan siyasi ve idari yapı dokunulmadan geliştirilmiştir. Chou döneminin en büyük özelliği devralınan mirasın korunması ve geliştirilmesidir.

Cho Hanedanlığı döneminde Shang Hanedanlığı döneminde olduğu gibi tam bir birleşmiş devletten söz edemeyiz. Uygulamada yerel devletler ve hükümdarları bağımsız hareket ediyorlardı. Chou Hanedanlığı döneminde de kentler hanedanlık üyeleri tarafından yönetiliyordu ve bu durum daha sonraları babadan oğla geçen bir yönetim şeklini almıştır.

Chou Hanedanlığı döneminde *Göğün Oğlu* anlayışı hakimdi ve krallar gök tanrının oğlu kabul ediliyordu bu nedenle yerel devletler üzerinde meşruiyeti sağlıyorlardı. Göğün oğlu inancına geçmeyle birlikte Shang Hanedanlığı döneminden kalma kurban ayinleri son bulmuştur.

M.Ö. 700'lü yıllarda Chou Hanedanlığı içerisindeki iç çekişmeden dolayı krallık Han, Wei ve Chao devletleri olarak bölünüyor, merkezi otoritenin 221 yılında kurulmasına kadar geçen dönem Savaşan Devletler Dönemi olarak anılmaktadır (Ponting, 2011, 167). Bu dönemde devletler sürekli savaş halinde olmasına rağmen dini ve felsefi açıdan Çin en verimli dönemini yaşamıştır. Bu dönemde Konfüçyüs ve Lao-Tse gibi iki büyük düşünür ortaya çıkmıştır.

5.1.3. Ch'in Hanedanlığı

Savaşan devletler döneminde büyük devletlerin küçük devletleri yenmesi ile birlikte Çin tarihinde ilk kez merkezi bir imparatorluğa sahip olmuştur. Ch'in hanedanlığı M.Ö. 221 yılında bütün ülkeyi egemenliği altına almayı başarmış ve Çin devletine ismini veren hanedanlık olmuştur.

Demirin bulunmasıyla birlikte piyade savaş düzenine geçilmiş ve aristokrasinin devlet üzerindeki egemenliği kırılmıştır. Bu dönemde aristokrasi yerine piyade asker sağlayabilecek yerel yöneticiler önem kazanmaya başladı, çünkü yeni savaş sisteminde tunç savaş arabaları yerine kılıç ve ok kullanan savaşçılar ön plana çıkmıştır ve savaşların kaderini bu piyade birlikleri belirlemeye başlamıştır.

Çin bu dönemde hanedanlık sisteminden memurluk sistemine geçerek tam düzenli olmasa bile dünyada bürokrasiyi kuran ilk uygarlık olmuştur (Ponting, 2011, 177). Akrabalığa bağlı eski otorite sisteminin yerini, hükümdarın ve onun yerel yöneticisinin egemen olduğu bir otorite biçimi almıştır.

Ch'in Devleti zamanında askeri ve sivil yönetim ayrıldı ve soyluluk kavramı soy yerine savaşta kazanılan başarı ile ilişkilendirildi. Bu dönemde başkent kuruldu ve iç yönetimle ilgili yeni düzenlemeler yapıldı, sivil görevler için kentlere hükümdar tarafından Vali atanırken, askeri görevler için komutanlıklar oluşturulmuştur. Bu dönemi diğer bir yeniliği kralın ilk defa kendine başdanışman atamış olmasıdır.

6. ÇİN'DE DİNSEL VE SİYASAL DÜŞÜNÜŞ

Çin'de gelişen siyasi düşünelere baktığımız zaman muazzam bir düşünce yapısıyla karşılaşırız. Çin siyasi düşünelere ilkel zamandan Chou hanedanlığına kadar dinsel düşünüş ile bir arada ilerlemesine rağmen Konfüçyüs ile dinden sıyrılıp akılcı bir yapının temelleri

üzerinde gelişmiştir. Dinsel açıdan değerlendirecek olursak Lao-Tse tarafından kurulan Tao öğretisi günümüzde bile hem siyasal düşünce hem de dinsel düşünüş bakımından çok önemli bir yere sahiptir.

Çin'de tarımsal hayata geçmeden önce diğer medeniyetlerde olduğu gibi doğa güçlerine tapma ve bunlardan bir şeyler umma geleneği hakimdi. Tarım ile birlikte dinsel düşünüş ve siyasal düşünüş evrim geçirmiştir.

Shang Hanedanlığı döneminde din ve siyaset iç içe olan kavramlardı. Kral Tanrı olan Ti'nin temsilcisiydi ve Ti hasat ve zaferi sağlayan tanrıydı. Krallın işlerini görmesi için atalarının ruhu yardımcı oluyordu. Bu dönemde ataların ruhuna tapmak sadece hanedan üyelerine ait olan bir durumdu ve köylü kesim doğa güçlerine tapıyordu. Kral yeryüzünde tanrı sayıldığı için öldüğü zaman yakınları ile birlikte gömülüyordu bu da kralın tanrı sayıldığının bir göstergesidir (Şenel, 2002, 103).

Chou Hanedanlığı döneminde kral kültürünün yerini gök kültü anlayışı aldı. Bu anlayışa göre kral göğün oğlu sayılıyor ve gök ile halk arasında aracı olarak politik ve dini vazifeleri yerine getiriyordu (Sarıkcıoğlu, 2011, 190).

Bu anlayışa göre kral otoritesini kutsal tanrı olan gökten alıyor ve bu şekilde meşrulaştırıyordu. Kralın yükümlülüğü ülkeyi Gök'e uygun olarak yönetmektir. Kral adil ve iyi yönetim sergilemezse Gök yetkiyi alıp başkasına verirdi (Şenel, 2002, 104). Bu anlayış özellikle ülkenin zayıf olduğu dönemlerde yerel hükümdarların ayaklanmasına neden olmuştur bunun kaynağını da ülkenin iyi yönetilmediği ve bu yüzden yetkinin Gök tarafından kendilerine verildiğini ileri süren anlayış oluşturmuştur.

6.1. Lao-Tse ve Taoizm

Lao-Tse M.Ö. 604 yılında Çin'in bir köyünde dünyaya gelmiştir. Chou Hanedanlığı döneminde bir prensin arşivcisi ve tarihçisi olmuştur. Daha sonra bu görevi bırakarak Taoizm denen düşünce öğretisini geliştirmiştir (Sarıkcıoğlu, 2011, 191). Taoizm en büyük Çin ekolü konumundadır ve ister dinsel olsun ister siyasal olsun çok derin bir etkiye sahiptir.

Taoizm temelde Tao kelimesine dayanır ve bütün öğretisi aslında bu kelimenin etrafında döner. Tao genelde yol olarak tarif edilmesine rağmen daha iyi anlamak için Tao'yu nehir yatağı olarak tanımlamak anlam açısından daha uygun düşer. Nehir yatağı olarak düşündüğümüzde bu anlayışa göre nehir sabittir fakat su sürekli değişir. Tao'da böyle bir şeydir yani Tao hiçbir şey değildir fakat her şeydedir.

Taoizm aslında diyalektik üzerine kuruludur ve Avrupa diyalektiği kendilerinin bulmuş olduğunu iddia etseler bile Taoizm mantığı zaten diyalektik üzerine kuruludur. Diyalektiğin unsurları ise *Yang ve Yin'dir* (Şeriati I, 192-193). Taoizm'de bütün her şey iki güç ve özelliğe ayrılmış durumdadır. Yang burada yapıcı güçtür, Yin ise olumsuz, edilgen güçtür. Bu anlayışa göre hareket eden nehir Yang'dır, rutubeti kabul eden sahil ise Yin'dir

Tao bütün her şeyin, bütün çelişkilerin ve bütün eşyanın üzerinden geçtiği ve yolunu bulduğu, bulduğu o yoldan varlığın nihayetine ulaştığı kültür yoludur. Buradan çıkarılacak sonuç Tao'nun varlığa ve varoluşa hakim olan irade olduğudur. Tao dünyaya egemen olan kanun niteliğindedir.

Taoizm'in insanı eleştirdiği nokta, insanların bu yolda ilerlememesidir yani Tao insanın ihtiyacı olan her şeyi zaten vermiştir fakat insanlar bunlarla yetinmeyip kendileri yiyecek yapıp bunları yiyor, tabiat evini bırakıp kendi evini yapıyor, savaşlara bulaşıyor ve diğer insanları öldürüyor. Taoizm'e göre insanlar yetinmeyip şehirler kurmuşlar, düzeni sağlamak için kurallar ve hükümetler kurmuşlar fakat hükümetler kendileriyle birlikte sadece zulmü getirir, bu şekilde toplum sınıflara bölünmüş bir kısım soylu olmuş, bir kısım köylü olmuş, diğer bir kısım ise adi olmuş.

İnsanların bu yapıdan kurtulmasının tek bir yolu var o da Tao'ya yönelimdir. Bu inanca göre Tao zaten her şeyi oluşturmuş bu nedenle insanın yapay bir şey oluşturmaya gerek yoktur çünkü insan aklı Taosal akıl yanında hiç kalır. Bu nedenle insanın yapması gereken tek şey nehrin yolunu keşfetmek ve kendini nehrin gidiş yönüne teslim etmektir, sonuçta insan aklını, yargılarını bir kenara bırakarak kaderini nehrin iradesine bırakmalıdır.

Bu inanca göre zaten her şey kendiliğinden oluşur ve düzen içindedir bu yüzden ayrıca güç harcamaya gerek yoktur harcanan güç sadece düzenlenen oluşuma zarar verir böylece Tao çöküntüye uğrar ve adalet ve akıl ortaya çıkınca da insanların arasında nefret ve savaş başlar (Sarıkcıoğlu, 2011, 192).

Taoizm sonuç olarak insanın sükûneti üzerine kuruludur yani insan bitkinin sessizliğine sahip olmalı ve hiçbir şeye karışmamalıdır. Bu inanış biçimi Çin inanış biçimini derinden etkilemiş ve bu yaklaşım ileriki dönemlerde anarşi ile özdeşleştirilmesine rağmen kavramsal temelde ikisi arasında bir bağ kurmak bu düşünce yapısına uygun düşmez, çünkü Taoizm özünde bireyci bir yaklaşımdır ne devleti kabul eder ne de grup halinde bir yaşamı ana felsefe herkesin kendi içine dönmesi var olan işleyişi bozmayarak Tao'nun iradesine teslim olmaktır.

6.2. Konfüçyüs

Konfüçyüs felsefesi Lao-Tse'ye bir tepkidir çünkü Konfüçyüs felsefesini sosyal yaşam üzerine kurmuştur ve bireysel bir yaşayışı kabul etmez. Konfüçyüs felsefesinin temelini Li kavramı üzerine kurmuştur. Li ise sağlam toplumun üzerine inşa edildiği esas ve yasalar bütünüdür (Şeriatı I, 210).

Konfüçyüs M.Ö. 550 yılında varlıklı bir ailenin oğlu olarak doğdu, ailesinin fakirleşmesi ile fakirlik içinde büyüdü ve daha sonra prens saraylarında özel dersler vermeye başladı, daha sonraları bazı şehirlerde valilik ve üst düzey devlet görevlerinde bulundu (Sarıkcıoğlu, 2011, 194).

Konfüçyüs Lao-Tse'nin Tao kavramını kabul eder ve her şeyin bu esasa göre düzenlendiği fikrini benimser, fakat toplumun kötü olmasının kaynağı olarak kötü idare ve kötü yapılan kanunları gösterir. Toplum Li esaslarına göre düzenlenirse Tao'ya ulaşmak daha hızlı olacaktır.

Konfüçyüs'e göre Li beş esastan oluşur. Birincisi çocuğun babasına itaatidir, ikincisi küçük kardeşin büyük kardeşe itaatidir, üçüncüsü kadının kocasına itaatidir, dördüncüsü el altındaki el üstündekine itaatidir, son olarak halkın devlet başkanına itaatidir (Şeriatı I, 192-214). Konfüçyüs'ün bu kuralı bireyden topluma geçen bir düzeni ifade eder yani herkes kendi düzenini sağlarsa bu toplumun düzenli olacağı anlamına gelmektedir.

Konfüçyüs'e göre insanın ruhu geleneklere bağlı kalarak, adalet, dürüstlük ve saygı prensiplerini benimseyerek gelişir. Konfüçyüs burada gelenekçi ve muhafazakâr bir görüntü sergiler, çünkü Konfüçyüs örneklemelerini hep eski atalarından verir ve amaçladığı düzen de bu düzendir. Gelenekçiliğinin temelinde itaat kavramı yatmaktadır. Konfüçyüs'ün bu gelenekçi ve muhafazakâr öğretisi Çin toplumundaki yansımaları şu şekilde açıklayabiliriz. Çin tarihin genel akışında hiçbir zaman radikal yükseliş ve çöküşler göstermemiştir ve her istikrarlı bir düzeyde gelişmiştir bunun temel nedeni devlet geleneği olarak Konfüçyüs'ün fikirlerinin benimsenmesidir.

Konfüçyüs felsefesini maddi hayatın dışına ve bireysellik üzerine kurmamıştır. Konfüçyüs felsefesi ile bu dünya ve sosyal hayat üzerine vurgu yapıyor ve Konfüçyüs dinsel öğelerden bahsetmemesine rağmen dini sosyal hayata uyarlamıştır. Diğer yandan Konfüçyüs'ün düşünceleri egemen sınıfın lehine, halk kitlelerinin ise aleyhine olmuştur. Bunu örnekleyecek olursak Konfüçyüs soyluların yönetmeye hakkı olduğunu savunmaktadır fakat bu yönetme hakkının soydan değil de soyluların üstün niteliklerinden kaynaklandığı görüşünü savunarak ifade eder (Şenel, 2002, 106).

Konfüçyüs iyi yönetimi açıklarken şu örneği vermektedir; *“Hükümdarın ahlaki otoritesi rüzgara benzer, halkın varlığı da çimenlere benzer, çimenler üzerinde daimi esen rüzgara boyun eğdiği gibi halkta ahlaki otoriteye boyun eğer”* (Sarıkçıoğlu, 2011, 198). Bu örnekten de görüldüğü gibi Konfüçyüs’ün temel yönetim felsefesi ahlak üzerine dayanır, yönetici ahlaki değerlere göre yönetirse o toplumda düzen olur ve bu düzen sürekli olur. Konfüçyüs’ün değindiği diğer bir nokta devletteki memurların ferdi istekler yerine, yetenek ve karakterlerine göre sınavla alınmalıdır ve bu şekilde yönetim daha iyi bir hal alabilir.

Sonuç olarak Konfüçyüs bireyden topluma giden bir düzen anlayışı benimser ve felsefesi tamamen akıl ve sosyal toplum üzerine kuruludur. Felsefesinde yönetimde ahlaki değerlerin büyük yeri vardır, devletlerin yıkılmasını da bu ahlaki değerlerin yozlaşmasına bağlar. Konfüçyüs’ün gelenekçi ve muhafazakâr felsefe yapısı Çin toplumunu derinden etkileyip günümüze kadar ulaşmıştır.

7. İBRANİLER’DE TOPLUMSAL SİYASAL VE DİNSEL GELİŞMELER

Bütün uygarlıklarda din ve siyasal düşünüş birbirine paraleldir ve bazen iç içe bir yapı gösterir, fakat bu İbranilerde bu durum o kadar iç içedir ki din dışı bir siyasal düşünce tarzını düşünmek tamamen imkânsızdır. İbrani tarihi tamamen din üzerine gelişmiş ve bu kavime ait bilgiler Eski Ahit dışında neredeyse yoktur.

İbraniler soyut bir Tanrı kavramına ulaşan ve tanrının imgelerle temsilini yasaklayan ilk halktır. Hiçbir kavim kökenlerinin belirsizliğine ve kaynaklarının sorununa rağmen bu denli büyük bir tarihi etki uyandırmamıştır (Roberts, 2011, 112). İbranilerin kökenleri hakkında elde somut bir bilgi ve delil yoktur. Ortaya koyulan bilgilerin tamamı neredeyse Eski Ahit’ten elde edilen bilgilerdir.

İbranilerin kökeni Sami ırkına dayanır ve göçebe bir halktır ve kullandıkları dil Sami dili olmuştur fakat Babil sürgününden sonra Aramiceyi kullanmaya başlamışlardır. İbraniler Mezopotamya ve Mısır arasındaki çöl kıyılarında yaşamış ve hayvancılıkla geçinmişlerdir (Şenel, 2002, 88). Temel olarak hayvancılıkla uğraşan bu ırk genelde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmışlardır.

Yaşadıkları çağda inançları kendi sınırlarını aşan ve çok tanrılıkla yerelliği zorlayıp mantıklı ve ulaşılmaz tek tanrıcılığa ulaşanlar sadece İbraniler olmuştur ve İbranilerin uygarlığa geçişleri de Tanrı Yehova ile İbraniler arasındaki sözleşme esaslarına göre olmuştur.

7.1. Uygarlığa Geçiş Serüveni

Eski Ahit’e göre İbraniler ataları olan İbrahim ile birlikte Ur şehrinde göç etmiştir. Ur şehrinde göç etmelerinin nedeni Yehova’nın vaat edilmiş topraklar olan Kenan ülkesine gitmek için İbranilerle yaptığı sözleşmedir. İbranilere göre dünya boştu ve her şeyi Yehova yarattı ve her şey ondan yaratıldı anlayışına hakimdir bu durum çağdaşı olan Mezopotamya inanışlarından ne kadar farklı olduğunu gösterir. Mezopotamya inanışına göre Dünya zaten vardı tanrılar var olan dünyayı şekillendirir (Roberts, 2011, 114).

İbraniler Kenan ülkesine geldiklerinde etkileşim sayesinde göçebe bir halk olmalarına rağmen bilinçli ve uygarlaşmış bir halk topluluğuydu. İbraniler Hiksoslar zamanında Mısır2a yerleşirler ve M.Ö. 1570’li yıllarda Hiksos’ların kovulmasından sonra burada Firavun tarafından ağır işlerde çalıştırılırlar bu bir nevi kölelik dönemi olarak adlandırılır (Şenel, 2002, 89). Bu dönem İbranilerin uygarlıkla etkileşimlerinin ikinci devresidir.

İbranilerin bu esareten kurtulmaları Hz. Musa tarafından gerçekleştirilir. Musa İbraniler tarafından kendilerini kölelikten kurtaran büyük bir kumandan ve lider konumundadır (Sarıkçıoğlu, 2011, 215-216). Mısır’daki hayattan sonra İbranilerin dini açıdan gevşemeleri ve Mısır putlarına tapmaları nedeniyle Yehova ve İbrani halkı arasında yeni bir sözleşme yapılır, bu sözleşmenin aracısı Musa’dır ve İbranilerin uygulaması için Yehova’nın belirlediği on emri iletir.

Musa'nın Filistin'e doğru ilerlemesi sırasında kavmin ileri gelenlerinin Filistin topraklarına girmeyi kabul etmemeleri Yehova ile yapılan anlaşmaya aykırıydı ve İbraniler Yehova tarafından cezalandırılıp kırk yıl boyunca çölde yaşamaya mahkum edilmelerine neden oldu.

7.2. Kabileden Konfederasyona Geçiş

İbraniler Musa'dan sonra Yeşu önderliğinde vaat edilmiş olan Kenan ülkesini ele geçiriyorlar ve burada üçüncü kez uygarlık aşısını alıyorlar. İbraniler Kenanlıları yıkmalarına rağmen onlardan çok şey öğreniyorlar. Bu dönemde İbraniler Kenanlılardan yazıyı alıyor ve bina yapımını öğreniyorlar.

Filistin'e yerleşmek temelde askeri bir operasyondur ve bu nedenle askeri gereksinimler ulusal birliği gerekli kılmıştır. Bu dönemde kabile yönetiminden ulusal birlik anlayışına geçilmiştir. İbraniler bu dönemde on iki kabileden oluşuyordu ve Kenan'a yerleşme ile birlikte on iki kabilenin birleşmesinden konfederasyon yapısı oluştu (Sarıkcıoğlu, 2011, 217). Genel anlamda yönetim biçimi aşiret yönetimi idi ve aşiret liderlerinin oluşturduğu bir meclis vardı. Aşiretler aralarından seçtikleri bir hakemle yönetiliyordu ve sorunlar bu hakem aracılığıyla çözülmüyordu. Yönetim biçimine bakacak olursak bu dönemde Peygamber yönetiminden hakem yönetimine geçiş olduğunu görürüz ve kabile tanrısı anlayışının yerini konfederasyon tanrısı anlayışının aldığını görürüz.

Bu yönetim anlayışı yaklaşık üç yüz yıl sürmüştür ve bu dönemde halk yerleşik hayata geçip tarım ve diğer zanaatları öğrenmeye başlamıştır. Yönetimin yozlaşması ile Hakem yönetimi anlayışı sarsıntıya uğramış ve diğer ülkelerdeki gibi mutlak otoriteye sahip bir hükümdar istenmiştir.

İbranilerde siyasal düşünüş ile dinsel düşünüşün neredeyse ayrılmaz olduğunu belirtmiştir Hakem yönetiminden Kral yönetimine geçiş Eski Ahit'te şu şekilde ifade edilmiştir; *"Şimdi bütün milletler gibi başımıza bir kral koy derler, Yehova bunun üzerine Samuel'e dediklerini yap, ama bilsinler ki reddettikleri sen değilsin, üzerlerinde krallık yapmayayım diye beni reddettiler"* (Şenel, 2002, 91). Bunun üzerine Samuel Saul'u kral olarak tayin eder fakat ileri gelen yaşlılar bunu reddeder bunun üzerine Samuel Saul'un Yehova tarafından seçildiğini söyler ve Saul'e yapması gerekenleri ve uyması gereken kuralları aktarır.

İbraniler Saul'un krallığı döneminde Filistinlilerden demir teknolojisini alarak Filistinlileri yenmişlerdir ve bu savaşta Davut efsanevi Golyat'ı yenerek krallığın bir sonraki temsilcisi olacaktır (Roberts, 2011, 116). Krallığın kuruluşuna geçmeden önce yerleşik hayata geçmeyle birlikte krallıkta Yehova'ya olan inanış azalır ve İbranilerin büyük bir kısmı putperest Baal kültüne tapmaya başlarlar. Eski Ahit'te Yehova'nın bu durumu cezalandıracağı yazmaktadır.

7.3. Krallık Dönemi

İbranilerde krallık Dönemi Saul ile başlar fakat gerçek anlamda krallığın gelişmeye başladığı dönem Davut dönemidir. Davut Saul'un ölümüyle bölünmüş krallığı tekrar birleştirir ve Kudüs'ü başkent yapar. Bu dönemde İbraniler komşuları üzerinde hakimiyet sağlar. Krallık dönemi Süleyman ile devam eder ve bu dönem krallığın en parlak dönemidir. Bu dönemde krallığa savaş arabaları kazandırılır, donanma oluşturulur ve ticaret gelişir (Roberts, 2011, 117).

Bu dönemde krallığın bu kadar büyümesi daha doğrusu krallığın oluşması eski çağ Mezopotamya devletlerinin özellikle Hititler'in çökmüş olması ve var olanların zayıf olmasından kaynaklanmıştır. Süleyman döneminde Yehova için tapınak yaptırmış ve bu sayede Yehova inancı o güne kadar edinmiş olduğu görkemden daha büyük bir görkem kazanmıştır.

Bu dönemde komşu ülkelerden etkilenilmesine rağmen Yehova inancı hakim olmuştur bunun temel sebebi ise inanışta sürekli Yehova ile sözleşme olması ve bunun tehdit unsuru olmasıdır. Bu nedenle komşu ülkelerin tanrılarına tapılmamıştır. Bu dönemde Yehova'nın temsilcileri komşu ülkelerin tanrılarını lanetlemiş ve tapınılmasını yasakladığı için Yehova'ya

olan inanç sağlam bir şekilde durmuştur. Bu dönemde Peygamberler İsrail düşüncesini doruğa taşımışlar ve bunların statüleri Yehova ile konuştuklarını hem kendilerini hem de halkı ikna etmelerine bağlıdır.

Yehova inancı bu dönemde ülkeyi bir arada tutmuştur ve bu sağlayarlarda peygamberler olmuştur. Peygamberler rahipler sınıfını ve tanrılarını sert bir şekilde lanetlerken, kralın yetkilerinin de sınırsız olmadığını belirtmişler ve insanların Yehova karşısında eşit olduğunu vurgulamışlardır. Ülkenin Yehova'nın kurallarına ve aralarındaki sözleşmeye göre yönetildiğini ve yasaların insanlar tarafından konmadığını belirtmiştir.

7.4. Krallığın Bölünmesi

Krallığın zirveye ulaştığı dönem Mezopotamya'daki karışıklıklar dönemine denk gelmiştir ve Süleyman'ın M.Ö. 935'te ölümüyle krallıkta çöküş başlamıştır (Roberts, 2011, 118). Krallıkta başlayan ayaklanmalar neticesinde krallık ikiye bölünür. Bunlardan biri İsrail Krallığıdır ve on kabilenin bir araya gelmesiyle oluşmuştur, güneyde ise Yahuda ve Benjamin kabilelerinin birleşimiyle Yahuda krallığı kurulur ve bu krallığın merkezi Kudüs'tür (Sarıkçıoğlu, 2011, 221).

Şekil 6: İsrail ve Yahuda Krallığı: http://en.wikipedia.org/wiki/Kingdom_of_Judah

Bu dönemde yine Eski Ahit'e vurgu yapmamız gerekir çünkü bu iki krallıkta önce İsrail krallığında, Mısır inancına uygun olarak altın buzağılara tapılmaya başlandı sonrasında ise Yahuda krallığı putperestliği benimsedi. Bütün bu olanlardan sonra Yehova'nın yasaklamış olduğu tanrılara tapmakla İbraniler Yehova ile aralarında yapmış oldukları anlaşmayı bozmuş oldular ve ceza olarak iki krallık için de sürgün hayatı başlamış olacaktır.

Mezopotamya'da yeni dönem M.Ö. 9. yüzyılda başlar ve devletler yeniden güçlenmeye başlar bu dönemin başat gücü Asur Devletidir. Asurlar bu dönemde büyük bir alanda hâkimiyetlerini kurmaya başlarlar ve yönetim olarak da aldıkları yerlere kendi yöneticileri yollar ve oradaki halkı başka yerlere sürerlerdi.

7.5. Sürgünler Dönemi

İbranilerin Yehova ile anlaşmalarını bozmaları kendileri için sürgün hayatını beraberinde getirecektir. İlk olarak M.Ö. 722 yılında İsrail Krallığı, Asurlar tarafından ortadan kaldırılır ve ileri gelenlerle birlikte halkın büyük bir kısmı Asur'a sürgüne gönderilirler. Asurların diğer bir seferiyle İsrail Krallığının tamamı ele geçirilir ve İsrail krallığını kuran on kabile buradan tamamen sürülür (Kurt, 2007, 36).

Bu dönemde İsrail Krallığını yıkılmasının temel nedeni geçiş ve ticaret yolu üzerinde olmalarıdır. Yahuda Krallığı biraz daha iç kesimlerde kaldığı için İsrail Krallığına göre daha fazla yaşamıştır. Asur'a gönderilen on kabilenin akıbeti tam olarak bilinmemektedir ve bu kabilenin zamanla tarih sahnesinden silindiği kabul edilmektedir (Kurt, 2007, 36). İsrail'de kalan bir kısım yerli halk ise Asur'dan yerleşen topluluklar tarafından asimile edilmişler ve pagan inançlarını benimsemişlerdir.

Bu tarihten sonra İbranileri temsil eden toplum Yahuda Krallığı olmuştur ve Yahudilik ismini buradan almıştır. Yahuda Krallığı ise M.Ö. 587 yılında Babil Hükümdarı Nabukadnezar tarafından ortadan kaldırılmıştır (Roberts, 2011, 118). Yahuda Krallığı'nın Babil'e sürgünü birkaç aşamada olmuştur. İlk aşamada işgalden kurtulmak için Babil'e vergi ödenmesi kabul edilmiş fakat sonrasında Mısır'ın Babil'i zor durumda bırakmasından faydalanan Yahuda Krallığı yeniden işgal edilmiş ve ileri gelenler Babil'e sürülmüştür. Daha sonra Nabukadnezar tarafından atanan Tsedekiya'nın isyan etmesi sonucu bütün Yahuda Krallığı işgal edilmiş ve Kudüs ile Süleyman tapınağı yerle bir edilmiştir. Burada yaşayan halkın hepsi Babil'e sürülerek ağır işlerde çalıştırılmıştır (Kurt, 2007, 38-39).

Babil sürgününün Yahudiler açısından önemli sonuçları olmuştur. Yahudiler kültürel olarak buradaki yaşama ayak uydurmuş ve kültürel açıdan bir gelişme sağlamışlardır. Dil olarak burada kullanılan Aramice benimsenmiş ve daha sonraları da bu dil kullanılmıştır. Din açısından ise Yahudilerin bir kısmı Babil tanrısı Madruk'un kendi tanrılarında üstün olduklarını görmüş ve yıkılmaz dedikleri Süleyman mabedi ile Kudüs'ün yerle bir edildiğini göyerek Babil tanrılarına tapmışlardır. En önemlisi ise Yehova inancının gelişmesi olmuştur çünkü bu sürgünlerin Yehova ile yapılan anlaşmanın bozulması neticesinde ortaya çıktığını benimsemişlerdir.

Babil sürgünü Pers Kralı Kiros'un M.Ö. 539 yılında Babil'i fethetmesiyle sona ermiştir, bu dönemden sonrası İsrailoğulluğundan Yahudiliğe geçmiştir ve bunun mimarı da Ezra olacaktır. Ezra Filistin'e dönüşte Yahudiliği yeniden restore etmiştir ve Yahudiliği bir cemeat haline getirmeye çaba sarf etmiştir. Bu nedenle Ezra Yahudilerin anlayışında ikinci Musa olarak kabul edilmektedir. Göç sonrasında Yahudi halkında ahlaki bir çöküş vardı ve bunu gidermek için putlara tapmak ve yabancılarla evlenmek yasaklanmıştır. Ezra döneminde Eski Ahit'in kutsal metinleri Arami dilinde yeniden derlenmiştir (Sarıkçıoğlu, 2011, 226).

Babil sürgünü sonrasında İbranilerin yani Yahudilerin din yaratıcılık devri sona ermiştir. Bu devirden sonra Yehova'nın sadece İbranilerin değil bütün kainatın Tanrısı olduğu anlayışı hakim oldu ve sözleşme yerine onun emirlerini yerine getirme eğilimi tek amaç oldu. Bu dönemde Yehova iyilik ile özdeşleştirilip kötülün kaynağının bizim Şeytan olduğu anlayışı benimsendi.

SONUÇ

Sonuç olarak Pers İmparatorluğu, Hint Medeniyeti aynı ırktan olan Aryanlar tarafından oluşturulmuştur. Karakteristik olarak bakacak olursak bu iki medeniyette ilk yerleşim döneminde birbirine benzer karakteristik özellikler sergilemiştir. Persler geldikleri yerin sert ve kurak iklimine ayak uydurmak için hızla yerleşik hayata geçmiş ve bulunduğu bölgede tarihin ilk imparatorluğunu kurmuştur.

Dini ve siyasal düşünüş de Persler döneminde pagan inanışıyla başlamış olmasına rağmen yerleşik hayatın ihtiyaçlarını karşılayacak daha kavramsal bir düşünüş yapısının doğuşunu gerekli kılmış ve bu dönemde var olduğu dönemde rastlanmayan Zerdüşti dini ortaya çıkmıştır. Bu din siyasal hayatı ve düşünüş biçimini de derinden etkileyen yapıya sahip olmakla birlikte ruhsal öğretilerinden çok akılcı bir yaklaşım sergilemiştir.

Hint Aryanları ise girdikleri yerlerde bereketli topraklar ve ormanlar ile karşılaşınca buralarda hızlı bir yerleşik hayata geçiş olmamış ve devletleşme bakımından tarihi etkileyecek bir yapıdan bahsedemeyiz. Düşünsel açıdan bulunduğu koşullar nedeniyle Hindistan'da bir iç yönelme olmuş ve bu dünyacı yaklaşımın yerine daha çok ruhsal zenginliği arama yoluna

gidilmiştir. Bu düşünce biçimleri o kadar etkili olmuştur ki kast sistemi günümüzde bile devam etmektedir. Ayrıca Budizm zamanından taşarak ilk evrensel din olmuştur.

Çin uygarlığını ele alacak olursak bu uygarlık tarihsel süreç olarak en uzun süre devam eden uygarlıktır. Coğrafi yapısının büyük ve dağınık olması nedeniyle bu coğrafyada merkezi devletin kurulması uzun bir süreç gerektirmiştir. Düşünsel açıdan bakacak olursak Çin'de düşünsel hayatı ruhsal açıdan ve sosyal açıdan etkileyen iki görüş ortaya çıkmıştır. Konfüçyüs öğretileri ile Lao-Tse'nin Tao'su farklı alanlarda Çin medeniyetini derinden etkilemiş ve öğretiler geniş anlamlar içermesi Konfüçyüs ve Lao-Tse'nin hem dini hem de siyasal düşünüş açısından değerlendirilmesini gerekli kılmıştır.

İbraniler kendi çağının soyut Tanrıya inanan ilk kavmidir ve bu açıdan benzersizdir. İbranileri incelerken farklı bir siyasal yapıdan yada dinsel yapıdan bahsetmemiz imkansız derecesindedir. Siyaset ve din o kadar iç içedir bunlardan birini ayrı tuttuğumuz zaman İbranileri anlatmamız imkânsızdır.

Genel olarak bakacak olursak siyasal düşünüş açısından Çin, Pers ve Hint düşünüş yapısı genel olarak aynı devirde ortaya çıkmıştır. Zerdüşt, Buda, Lao-Tse, Konfüçyüs farklı coğrafyalarda yaşamış olmalarına rağmen birbirilerine yakın düşünüş biçimleri ortaya koymuşlardır. Buradan anlaşılacağı gibi dünyanın dini ve ahlaki ekollerinin en büyük kurucuları Doğu'da, Batı'da ve büyük medeniyetlerde eş zamanlı olarak ortaya çıkmışlardır. Bu fikir kurucularının aynı zamanda ortaya çıkmasının izahı, bu dönemlerde bu toplumlar kendi sosyal değişimleri içerisinde sosyal gerçekliğe ulaşmışlardır. Kısacası bu toplumlar bu dönemde büyük sosyal değişimler geçirmişler ve bu ekollerin oluşması da bu sosyal gereksinimin sonucunda ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- BARON, S.Wittmayer. "The History of Judaism", International World History Project, http://history-world.org/history_of_judaism.htm [28/03/2012].
- BRENNER, M (2011). "Kısa Yahudi Tarihi", Çev. Sevinç Altınççek, Alfa Basım Yayın Dağıtım San. Ve Tic. Ltd. Şti., 1. Basım, İstanbul.
- GARTHWAITE, Gene R (2011). "İran Tarihi", Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- GUISEPI, R. "A Brief History of China, The Asian Way of Life: CHINA", International World History Project, 1998, http://history-world.org/a_brief_history_of_china.htm [28/03/2012].
- GUISEPI, R. "The History of the Ancient Persian Empire From Rise To Fall", International World History Project, 2004, <http://history-world.org/persians.htm> [28/03/2012].
- GUISEPI, R. "Civilization Of the Hebrews Along The Banks Of Rivers", International World History Project, <http://history-world.org/Hebrews.htm> [28/03/2012].
- HILGEMANN, W. & KINDER, H (2011). "Dünya Tarih Atlası", Çev. Leyla Uslu, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş., 3. Baskı, Ankara.
- KURT, A. Osman (2007). "Erken Dönem Yahudi Tarihi", IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- LISSNER, İ (2011). "Uygarlık Tarihi", Çev. Adli Moran, Nokta Kitap, 6. Baskı, İstanbul.
- MEMİŞ, E (2009). "Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi", Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Bursa.
- PONTING, C (2011). "Yeni Bir Bakış Açısıyla DÜNYA TARİHİ", Çev. Eşref Bengi Özbilen, Alfa Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2. Baskı, İstanbul.
- Project by History World International. "Early India: The Asian Way Of Life" , International World History Project, <http://history-world.org/india1.htm> [28/03/2012].
- ROBERTS, J.M (2011). "Dünya Tarihi -I.Cilt", Çev. İdem Erman, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- SARIKÇIOĞLU, E (2011). "Başlangıçtan Günümüze DİNLER TARİHİ", Fakülte Kitabevi Yayınları, 7. Baskı, Isparta.
- ŞENEL, A (2002). "Siyasal Düşünceler Tarihi", Bilim ve Sanat Yayınları, 10. Baskı, Ankara.
- ŞERİATİ, A (2010). "Dinler Tarihi I", Çev. Ejder Okumuş, Fecr Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- ŞERİATİ, A (2010). "Dinler Tarihi II", Çev. Ejder Okumuş, Fecr Yayınları, 1. Baskı, Ankara.